

Asia: VN/2821/2024

Lausuntopyyntö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

a) Mitä vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Valvira toteaa selvyiden vuoksi, että tässä lausunnossa eri kohdissa termillä hyvinvointialue viitataan hyvinvointialueiden lisäksi Helsingin kaupunkiin.

Valvira pitää hyvänä, että lapsen kasvatukseen liittyvää rajaamista suhteessa lastensuojelulaissa säädettyihin ja myös lainvastaisiin rajoitustoimenpiteisiin tarkennetaan lainsäädännössä. Onnistunut säännösten toimeenpano yhden-mukaistaa lasten kasvatuksellista rajaamista riippumatta lapsen sijoituspaikasta tai myöskään siitä, onko lapsi sijoitettu avohuollon tukitoimenpiteenä tai sijaishuoltoon. Lapset tulisivat aiempaa paremmin yhdenvertaisesti kohdelluiksi kasvatuksellisen rajaamisen osalta. Sijaishuoltoon lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen erimielisyys hänelle asianmukaisesti kasvatuksellisesti asetta-vista rajoista ei säännösmuutoksen jälkeen edellyttäisi lähtökohtaisesti enää rajoituspäätöksen tekemistä. Mikäli säännöksiä ei joltain osin ole tarkoitettu sovellettaviksi avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitettuihin lapsiin, tämän tulee käydä säännöksistä selkeästi ilmi.

Valvira pitää perusteltuna, että kasvatuksellisena rajaamisena lapselta poisotetusta aineesta tai esineestä on ilmoitettava viivytyksettä lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle. Näin sosiaalityöntekijällä on mahdollisuus lapsen tilanteen ajantasaiseen arviointiin, kuten esimerkiksi onko sijaishuoltopaikka lapsen edun mukainen. Lapsen oikeusturvan kannalta on perusteltua tehdä päätös, jos lapselta poisotettua ainetta tai esinettä ei palauteta lapselle heti tilanteen rauettua. Valvira toteaa, ettei luonnoksessa ole tunnistettu sellaisia tilanteita, joissa perhehoitajan ja sosiaalityöntekijän näkemykset aineen tai esineen pois ottamisesta lapselta ovat keskenään ristiriitaiset. Jatkovalmistelussa asiaa tulee tarkentaa.

Säännösten täytäntöönpanon epäonnistuessa on mahdollista, että ei-kasvatuksellista lapsen rajoittamista perustellaan virheellisesti kasvatuksellisenä. Rajanveto kasvatuksellisen rajaamisen ja muun lapsen rajoittamisen välillä ei aina ole yksinkertaista, ja se perustuu kasvattajan vahvaan asiantuntijuuteen, lapsen tuntemiseen ja ymmärtämiseen yksilönä. Valvira katsoo, että säännösten täytäntöönpanoon tulee panostaa asianmukaisesti resursseja.

Selkeät säännökset ja niiden asianmukainen toimeenpano lastensuojelun kaikilla tasoilla tukee Valviran käsityksen mukaan sitä, että lapsia voidaan sijoittaa enenevästi perhehoitoon laitoshoidon sijaan. Kasvatuksellisten rajojen täsmentyminen voi ilmetä myös niin, että lapsi voidaan sijoittaa aiempaa useammin avohuollon sijoituksena sijaishuoltoon sijoittamisen sijaan.

b) Selkeyttääkö ehdotus lapsen kasvatuksen, valvonnan ja huolenpidon sekä perusoikeuksiin kajoavien rajoitusten välistä rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa? Jos ei, miten säännöksiä tulisi muuttaa?

Valviran näkemyksen mukaan säännökset mahdollisesti selkeyttävät rajanvetoa sijaishuoltopaikan arjessa.

Valvira pitää hyvänä, että lastensuojelulakiin ehdotetussa muutoksessa tuodaan esille muun ohessa mahdollisuus puuttua kasvatuksellisesti lapsen fyysiseen koskemattomuuteen tilanteessa, jossa se on välttämätöntä. Ehdotukset jäävät kuitenkin hyvin ylätasolle kirjoitetuiksi. Luonnostellut pykälät jättävät soveltajilleen paljon avoimia asioita, jotka tulee pystyä konkretisoimaan lastensuojelun arjessa.

On hyvä, että pykäläkohtaisiin perusteluihin on luonnosteltu esimerkkejä säännösten soveltamistilanteista ja miten niissä tulisi menetellä. Konkreettisia esi-merkkejä tulisi kuitenkin olla enemmän. Esimerkiksi mitä tarkoittaa, jos kasvatuksellisesti voidaan lapsen edellyttää osoittavan, ettei hänellä ole hallussaan sellaisia 4 b §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, joiden hallussapito todennäköisesti vaarantaa lapsen tai muiden turvallisuutta.

Teknologisten laitteiden poisottaminen lapselta kasvatuksellisenä toimenpiteenä voi muodostua haasteeksi arjessa, jos lapsi ei ole halukas laitetta luovuttamaan. Yhtä lailla kuin aikuiset, myös lapset 'koukuttuvat' matkapuhelimiinsa ja muihin käytössään oleviin teknologisiin laitteisiin ja myös lapsilla voi aikuisten tavoin olla peliriippuvuutta. Ellei sopiminen ole mahdollista, lapsen kasvatuksesta vastaavan aikuisen on arvioitava tilannetta aina yksilöllisesti. Tämä asettaa korkeat vaatimukset aikuisen osaamiselle, kyvylle luoda luottamukseen perustuva suhde lapseen, kohdata ja huomioida jokainen kasvatusvastuullaan oleva lapsi yksilönä.

Lastensuojelulaitoksessa on mahdollista kohdistaa sijaishuoltoon sijoitettuun lapseen lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä, kun kasvatuksellisen rajaamisen keinot eivät ole riittäviä lapsen edun varmistamiseksi tai jos mahdollisesti on tulkinnanvaraista, onko käsillä olevassa

tilanteessa kyse kasvatuksellisesta rajaamisesta. Tämä on lapsen oikeusturvan kannalta hyvä asia. Perhehoidossa ja avohuollon tukitoimenpiteenä sijoitettujen lasten kohdalla tilanne on erilainen. Näiden lasten kohdalla kasvatukselliset rajat ylittävä voi-ankäyttö tai muu menettely tarkoittaa, että toimitaan lähtökohtaisesti lainvastaisesti.

Valvira korostaa työntekijöiden hyvän perehdytyksen merkitystä säännösten toimeenpanon onnistumisessa. Hyvinvointialueen velvollisuutena on huolehtia siitä, että sen omassa palveluksessa oleva henkilöstö, kuin myös lapsen sijaishuoltopaikan henkilöstö ja perhehoitajat, on asianmukaisesti perehdytetty lain vaatimuksiin. Se, että säännöksiä osataan käytännön tilanteissa soveltaa oikein, on lapsen edun mukaista ja näin ollen välttämätöntä. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on keskeinen tehtävä jatkuvasti seurata ja arvioida lapsen sijaishuollon asianmukaisuutta ja osaamista, ja hänen on kyettävä tunnistamaan mahdollinen epäasianmukaisuus lapsen kasvatuskäytännöissä. Kasvatuksellisen rajaamisen keinoin vaikuttaa lapsen ikä ja kehitystaso sekä hänen yksilölliset olosuhteensa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvollisuutena on varmistaa, että sijaishuollon aikana lapsen perusoikeuksista ja oikeusturvasta huolehditaan ja että lasta kohdellaan sijaishuoltopaikassa asianmukaisesti.

Valvira toteaa, että lapsen sijaishuollon järjestäjänä toimivan sijoittajahyvinvointialueen on etukäteen ennen sijoituspäätöksen tekemistä huolellisesti varmistettava, että perhe- tai laitoshoidon sijoitettava lapsi tulee saamaan tarvitsemansa hoidon ja kasvatuksen hänelle suunnitellussa sijoituspaikassa hänen etunsa varmistavalla tavalla. Valviran näkemyksen mukaan lastensuojelun järjestäjälle kuuluvaa velvollisuutta varmistaa lapsen etu tulisi tuoda luonnosteltua selkeämmin lakiehdotuksessa esille, ja tarpeen mukaan korostaa sitä myös pykäläkohtaisissa perusteluissa.

Valviran näkemyksen mukaan 4 b §:n sisältöä tulisi tarkentaa siltä osin, voidaanko ja miten pykälää soveltaa ammatilliseen perhehoitoon perhehoitajan lisäksi hoito- ja kasvatustehtäviin palkatun henkilöstön kohdalla.

2. Hallituksen esitysluonnoksessa esitetään terveydenhuoltolakiin (69 §) ja lastensuojelulakiin (16 b §) informatiivisluonteista viittausta voimassa olevaan sääntelyyn ns. hybridiyksikköjen perustamiseksi. Mitä vaikutuksia näette ehdotuksen taustalla olevan tavoitteen kannalta?

Valvira katsoo, että sellaisena muodossa kuin lastensuojelulain 16 b §:ä on luonnokseen muotoiltu, säännös voi aiheuttaa hämmennystä hyvinvointialueen sosiaalihuollon palvelujen järjestämisvastuusta ja yhteensovittamisvelvollisuudesta. Mikäli lakiluonnokseen kirjoitetuilla muutoksilla on haluttu korostaa terveydenhuollon palvelujen järjestämisestä vastuussa olevan lapsen sijoitushyvinvointialueen palvelujen yhteensovittamisvelvollisuutta, on tämän käytävä ilmi riittävän selkeästi.

Jos hybridiyksikköjä koskeva sääntely jää esitetyllä tavoin informatiivisluonteiseksi ja lähinnä kannustavaksi, se voi johtaa siihen, ettei palvelua edelleenkään tuoteta hyvinvointialueilla palvelua

koskevan sisällöllisen sääntelyn puuttuessa, kuten myös lakiluonnoksessa tuodaan esille. Hyvinvointialueiden taloudelliset haasteet ja myös lakiluonnoksessa esille tuotu tosiasia, ettei psykiatrian tuki lastensuojelulle korjaannu pelkällä sääntelyllä, heikentävät osaltaan ehdotuksen taustalla olevien tavoitteiden saavuttamista.

Terveystieteiden perustason osaamisen sekä resurssien parantaminen ja lain vaatimukset täyttävä yhteistyö sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen välillä todennäköisesti ratkaisisi monta lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen ongelmaa ja toisaalta ehkäisisi lasten ja perheiden päätymistä lastensuojelun asiakkaiksi. Luonnoksen perusteella yhteistyörakenteiden puutteisiin ei tässä yhteydessä olla kuitenkaan puuttumassa. Esityksessä tarkoitettujen hybridiyksiköiden toteuttamisesta ja asiaan liittyvästä yhteistyöstä tulisi Valviran näkemyksen mukaan säätää nykyistä velvoittavammin.

a) Ovatko ehdotukset sääntelyltään selkeitä ja käytännössä toteutettavissa?

Valviran näkemyksen mukaan lastensuojelussa on asiakkaita, jotka todennäköisesti hyötyisivät lapsen edun turvaavalla tavalla järjestetystä integroidusta ja kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta.

Lapsen sijoittamisella kuntouttavaan suljettuun laitospalveluun puututaan merkittäväällä tavalla lapsen perus- ja ihmisoikeuksiin. Valvira toteaa olevan välttämätöntä ja erityisen tärkeää, että vaativaa suljettua laitospalvelua tuottavan palveluntuottajan toiminta ja omavalvonta on asianmukaista. Suljettu laitospalvelu asettaa erittäin korkeat laadulliset vaatimukset palveluntuottajan palveluyksikölle ja sen henkilöstölle. Valvira korostaa lisäksi, että kuntouttavalle suljetulle laitospalvelulle asetettujen tavoitteiden toteutuminen edellyttää eri sektorien toimijoiden vahvaa yhteistyötä.

49 a §:n luonnokseen kirjattu määritelmä "Lapsi, joka käyttää vakavaa väkivaltaa tai tekee muita rikollisia tekoja" on laaja ja asianosaisten oikeusturvan kannalta ongelmallinen. Muu rikollinen teko tulisi Valviran näkemyksen mukaan määritellä säännöksessä yksityiskohtaisesti.

Valvira katsoo, että lapsen oikeusturvan varmistamiseksi muutoksenhakukelpoinen päätös sijoituksen jatkamisesta sekä erityisistä rajoituksista aina asiakassuunnitelman tarkastamisen yhteydessä on välttämätön. Valvira toteaa asiasta tarkemmin 3. c) kohdassa.

Luonnosteltu aikataulu uuden palvelun aloittamiselle vuonna 2026 on kunnianhimoinen. Valvira painottaa, että muutosta koskevissa ratkaisuissa keskeistä on lapsen edun toteutumisen varmistaminen, ei se kuinka nopeasti tai kustannustehokkaasti muutos on vietävissä läpi.

Valvira toteaa, että kuntouttavaa suljettua laitospalvelua on luonnoksen perusteella tarkoitus toteuttaa moniammatillisesti sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyössä, toisin sanoen hybridimuotoisesti. Jos hyvinvointialue järjestäisi palvelun omana toimintana, Valviran näkemyksen mukaan on varsin todennäköistä, että palvelua toteutettaisiin hyvinvointialueen lastensuojelun ja terveydenhuollon vahvassa yhteistyössä. Toisin sanoen, todennäköisesti sosiaalihuolto ei järjestäisi terveydenhuollon osuutta kuntouttavasta suljetusta laitospalvelusta.

Valtion lastensuojelulaitokselle on suunniteltu säädettäväksi suljetun laitospalvelun tuottamisvelvollisuus. Valvira toteaa, että vähintään teoreettisesti Valtion lastensuojelulaitoksella voi olla kaikki sen tarvitsemat erityisosaajat (tässä nimenomaan lääketieteen osaajat, mukaan lukien päihde- ja riippuvuushoito ja lisäksi psykologia) omassa palveluksessaan. Lakiluonnoksesta ei ilmene, mikä merkitys suunnitellulla sääntelyllä on terveydenhuollon palvelujen järjestämiseen, joiden kokonaisvastuu on hyvinvointialueella. Miten esitys suhteutuu sosiaalihuoltolain 2 a §:än ja terveydenhuoltolain 8 a §:än? Hyvinvointialueen terveydenhuollolla on terveydenhuoltolain 69 §:n mukaisesti velvollisuus järjestää viipymättä lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät terveydenhuollon palvelut, jos lapsen lastensuojelun tarve johtuu riittämättömistä terveydenhuollon palveluista. Tätä huolehtimisvelvollisuutta hankaloittaa huomattavasti, elleivät hyvinvointialueen terveydenhuolto ja sosiaalihuolto tee tarvittaessa yhteistyötä jo lastensuojelua järjestettäessä. Yhteistyöhön tuo lisähaasteen, jos lapsen sijoitushyvinvointialue on muu kuin lapsen sijoittajahyvinvointialue. Monialaisessa yhteistyössä toteutettavassa kuntouttavassa suljetussa laitospalvelussa kirjataan potilastietoja, joka tulee toteuttaa asianmukaisesti, mukaan lukien Kantaan tallentaminen.

Lakiluonnoksessa ehdotetaan säädettäväksi, että lain tultua voimaan (ehdotus 1.1.2026), alettaisiin suljettua kuntouttavaa laitospalvelua koskevia säännöksiä soveltaa vasta myöhemmin (ehdotus 1.8.2026). Luonnokseen kirjatun perusteella Valtion lastensuojelulaitos on tarkoitus muodostaa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen alaiseksi itsenäiseksi virastoksi, jota ei koskisi rekisteröintivelvollisuus ennen kuin vasta 1.1.2028. Valvira viittaa rekisteröinnin osalta kohdassa 8. esittämäänsä.

Kuten lakiluonnoksestakin tulee esiin, Valtion koulukotien/lastensuojelulaitoksen kyvykkyys tuottaa kuntouttavaa suljettua laitospalvelua on vartenotettava haaste. Luonnoksessa todetaan, että valvontaviranomaisella on velvollisuus varmistua siitä, että uusi suljettua palvelua tuottava yksikkö täyttää asiakasturvallisuuteen liittyvät vaatimukset ennen kuin palveluyksikköön voidaan sijoittaa lapsia. Valvontaviranomaisella olisi uuden palvelun osalta käytössä ne valvonnan keinot, joista on säädetty valvontalain 5 luvussa. Näihin kuuluu myös ohjaus- ja arviointikäynnit sekä tarvittaessa tarkastusoikeus.

Valvira katsoo, että valvontaviranomaisen ennen toiminnan aloittamista toteuttaman valvonnan osalta tulisi tarkentaa, mitä valvontaviranomaisilta odotetaan sen varmistamiseksi, että suljetun laitospalvelun tuottamisen alkaessa palveluntuottajan palveluyksikön toiminta on asianmukaista. Valvira korostaa tässä yhteydessä, että palveluntuottajalla on itsellään aina ensisijainen vastuu ja velvollisuus omavalvonnallaan varmistaa palvelujensa turvallisuus ja laatu. Katso myös Valviran

kommentit kohdassa 8. otsikon ” Valtion lastensuojelulaitoksen toiminnan rekisteröintiin liittyvät asiat” alla.

Lakiluonnoksessa ei oteta kantaa siihen, miten tulisi toimia, jos hyvinvointialue päättää itse alkaa tuottaa kuntouttavaa suljettua laitospalvelua ennen 1.1.2028. Lakiesitystä tulisi tältä osin tarkentaa.

b) Miten arvioitte henkilöstölle asetettujen vaatimusten riittävyttä?

Henkilöstölle lakiluonnoksessa asetetut kelpoisuusvaatimukset vaikuttavat sinällään olevan samaa tasoa, mitä tällä hetkellä laissa edellytetään Valtion koulukotien yksiköiden hoito- ja kasvatushenkilöstöltä. Henkilöstön määrää suhteessa lasten määrään ehdotetaan perustellusti lisättäväksi.

Valviran näkemyksen mukaan niillä henkilöillä, joilla on tämän lain mukaan oikeus osallistua rajoitustoimenpiteiden toteuttamiseen tai oikeus tehdä ratkaisu tai päätös rajoitustoimenpiteiden käyttämisestä, tulisi olla suoritettuna soveltuva koulutus rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä sekä rajoitustoimenpiteiden turvallisista ja ihmisarvoa kunnioittavista toteuttamistavoista.

Luonnoksen 49 § d §:n 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi palveluntuottajan henkilökuntaan kuuluvista vartijoista. Vartijoiden käytettävissä on yksityisistä turvallisuuspalveluista annetun lain (1085/2015) 2 luvun mukaan erilaisia voimankäyttövälineitä, mukaan lukien ampuma-ase. Valviran näkemyksen mukaan vartijoiden käytettävissä olevia voimankäyttövälineitä koskevia perusteluja tulee täydentää, jos lainsäätäjän tarkoituksena on, että vartijoilla on mahdollisuus käyttää kaikkia edellä todetussa laissa mainittuja voimankäyttövälineitä. Valviran näkemyksen lastensuojelulaitoksessa työskentelevillä vartijoilla ei tulisi koskaan olla käytössään ampuma-aseita. Valviran näkemyksen mukaan vartijoiden toiminnan omavalvonta tulee ottaa asianmukaisesti huomioon lain jatkovalmistelussa.

c) Ehdotuksen mukaan asiakassuunnitelma tulisi tarkistaa vähintään neljän kuukauden välein ja sen tueksi tulisi saada asiantuntija-arvio. Miten arvioitte sääntelyä lapsen rajoittamisen tarpeellisuuden arvioimisen sekä sen sisällön ja laajuuden tarkistamisen näkökulmasta?

Jos suljettua laitospalvelua koskevan uudistuksen täytäntöönpanossa epäonnistutaan, on Valviran näkemyksen mukaan vaara, että asiakassuunnitelman tarkistuksia voidaan tehdä rutiiniluonteisesti ilman aitoa lapsen tilanteen uudelleen tarkastelua. Täytäntöönpanon onnistumiseen vaikuttaa yhtenä seikkana lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän osaaminen. Lapsen edun toteutumisen varmistaminen edellyttää kaikessa lastensuojelussa, että lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on riittävä kokemus ja osaaminen lastensuojelusta, ja että lapsen ja sosiaalityöntekijän välillä on luottamuksellinen, toimiva asiakassuhde. Kuntouttava suljettu laitospalvelu on ankara lapsen sijaishuollon toteuttamistapa, joka merkittävästi rajaa lapsen itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta. Valvira katsoo, että kuntouttavaan suljettuun

laitospalveluun sijoitetun lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tulee aina olla laillistettu sosiaalityöntekijä ja tästä tulisi nimenomaisesti säätää lastensuojelulaissa.

Valvira katsoo olevan hyvin poikkeuksellista, että sosiaali- ja terveydenhuollon asiakas, tässä lapsi, voitaisiin sijoittaa hänen perusoikeuksiinsa merkittävällä tavalla puuttuvaan suljettuun laitokseen toistaiseksi voimassa olevalla päätöksellä. Valviran näkemyksen mukaan lapsen perusoikeuksien rajoittamista ei voida tehdä perustuen ainoastaan kerran tehtyyn lapsen sijoituspäätökseen ja määräajoin päivitettävään asiakassuunnitelmaan. Valvira katsoo, että johtavan sosiaalihuollon viranhaltijan tulisi aina asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tehdä muutoksenhakukelpoinen päätös ratkaisusta, jatketaanko lapsen sijoitusta suljetussa laitospalvelussa sekä lapseen kohdistettavista erityisistä rajoituksista. Tämä on sekä asiakkaan oikeusturvan että asiakkaiden yhdenvertaisen kohtelun kannalta välttämätöntä. Soveltuvien osin mallina voisi käyttää, miten mielenterveyslain (1111/1990) 17 a §:n 3 momentissa säädetään hoidon tarpeen arvioinnista viimeistään kuuden kuukauden kuluttua hoidon aloittamisesta sekä 24 §:n 1 momentissa päätöksen valitusoikeudesta. Myös kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977) tahdosta riippumattoman vaativan moniammatillisen tuen yksikköön määrittämistä koskevia säännöksiä voisi tässä yhteydessä tarkastella päätöksenteon ja päätöksen voimassaolon osalta.

Esitysluonnoksen sivulla 68 todetaan seuraavasti: ” Lapsen kuntoutumista tukevien palvelujen vaikutukset riippuisivat suurelta osin siitä, kuinka hänet onnistutaan motivoimaan ja sitouttamaan pitkäjänteiseen työskentelyyn ja tunnistamaan muutostarpeen omassa elämässään.” Valvira korostaa, että on keskeistä huolehtia siitä, että kuntouttava suljettu laitospalvelu ei muodostu erityistä suojelua tarvitsevan lapsen siirtymävaiheeksi lastensuojelun maailmasta vankilan ja rikollisuuden maailmaan.

d) Mikä on näkemyksenne ehdotetun palvelun suhteesta erityisen huolenpidon jaksoon?

Valvira toteaa, että kuntouttava suljettu laitospalvelu puuttuu sekä suunnitellulta kestoaltaan että toteuttamistavaltaan merkittävästi ankarammin lapsen itse-määrittämisoikeuteen kuin erityisen huolenpidon jakso. Tähän nähden kriteerien palvelun käyttämiselle tulee olla korkeat, ehdottoman selkeät ja tarkkarajaiset.

Lapsen oikeuksien komitea on todennut, että ”varhainen puuttuminen rikosoikeudellisen vastuun vähimmäisikää nuorempien lasten osalta edellyttää lapsiystävällistä ja monialaista reagointia ensimmäisiin merkkeihin käyttäytymisestä, joka katsottaisiin rikolliseksi, jos lapsi olisi rikosoikeudellista vähimmäisikää vanhempi. Olisi tarpeellista kehittää näyttöön perustuvia puuttumishajelmia, joissa ei huomioida pelkästään tällaisen käyttäytymisen moninaisia psykososiaalisia syitä vaan myös suojaavia tekijöitä, jotka voivat vahvistaa selviytymiskykyä. Ennen puuttumistoimiin ryhtymistä lapsen tarpeet on arvioitava kattavasti ja monialaisesti. Lasten tukemisen perheissään ja yhteisöissään on oltava ehdottomasti ensisijaista. Niissä poikkeustapauksissa, joissa sijoitus kodin ulkopuolelle on tarpeen, sijaishuolto tulisi mielellään toteuttaa läheispiirissä, vaikkakin laitoshuoltoon sijoittaminen voi joissakin tapauksissa olla

asianmukaista tarvittavien ammattimaisten palvelujen tarjoamiseksi. Siihen on turvauduttava vasta viimeisenä keinona, sen keston tulee olla mahdollisimman lyhytaikainen, ja se olisi tutkittava tuomioistuimessa.” (Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 24 (2019) lapsen oikeuksista rikosoikeusjärjestelmässä).

Valvira korostaa, että lainsäädännön tarkoituksena on aina ehkäistä lapsen oikeuksien loukkauksia.

Koska kuntouttava suljettu laitospalvelu on voimakkaasti lapsen oikeuksiin puuttuva lastensuojelun rajoituspäätös, tulee päätöksentekijän olla lastensuojelun johtava viranhaltija lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän esityksestä tai hallintotuomioistuim.

4. Esitetään muutettavaksi ja selkeytettäväksi nykyistä erityisen huolenpidon sääntelyä. Ovatko ehdotukset tarkoituksenmukaisia ja toteutettavissa käytännössä?

Kyllä pääosin

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 4.

Valvira katsoo, että mahdollisuus tehdä päätös erityisestä huolenpidosta tarvittaessa 90 vuorokaudeksi kerrallaan on kannatettava.

Valvira korostaa, että arviointi siitä, irtisanotaanko lapsen siirtyessä erityisen huolenpidon jaksolle hänen aiempi sijaishuoltopaikkansa, tulee aina tehdä kyseessä olevan lapsen yksilöllisen arvioinnin perusteella.

62 ja 63§ Yhteydenpidon rajoittaminen ja rajoittamista koskeva päätöksenteko

Valvira pitää juridisesti perusteltuna ja lapsen edun mukaisena, että lapsen 62 §:n 1 momenttiin kirjatus vahinkoedellytyksen kriteerien täyttyessä yhteydenpitoa myös sellaisiin henkilöihin saadaan rajoitettua, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä päätöksentekohetkellä yksilöimään. Päätöksen toimeenpano voi kuitenkin olla haastavaa, esimerkiksi jos lapsen liikkumista ei joissain tilanteissa samanaikaisesti rajoiteta.

63 §:n mukaan lyhytaikaisesta rajoittamisesta voi päättää myös laitoksen johtaja tai hänen sijaisensa. Valvira katsoo, että selvyyden vuoksi on välttämätöntä tarkentaa, mikä laitoksen johtajan sijaisen rajoitustoimivalta tässä pykälässä ja ylipäätään toimivalta lastensuojelulain kaikissa rajoitussäännöksissä (esimerkiksi 65 §, 66 §, 66 a §, 67 § jne.) on suhteessa laitokseen johtajalle kuuluvaan rajoitustoimivaltaan.

Lakiehdotuksessa ei olla esittämässä muutosta lastensuojelulain 89 §:n 3 momenttiin, jossa säädetään yhteydenpidon rajoittamista koskevan päätöksen muutoksenhakuoikeudesta. Rajoituspäätöksen kohteena olevat muut henkilöt eivät luonnollisesti saa tiedokseen heihin kohdistuvaa rajoituspäätöstä, kun heitä ei ole pystytty päätöksentekohetkellä nimeämään. Vähintään pykäläkohtaisiin perusteluihin tulisi tarkentaa, miten toimitaan, kun rajoituspäätöstä tehtäessä nimeämättä jääneen, rajoituksen kohteena olevan henkilön henkilöllisyys selviää päätöksenteon jälkeen.

64 ja 70 a § Tekninen valvonta lastensuojelulaitoksessa

Valvira pitää perusteltuna, että teknisestä valvonnasta säädetään, jos sitä aiotaan käyttää lastensuojelulaitoksessa. Sosiaalihuoltolain 48 §:n 2 ja 3 momenttiin luonnosteltu asiaa koskeva sääntely on yleisluontoista ja tulkinnanvaraistakin. Näkökulma luonnostellussa 48 §:ssä on vahvasti vanhuspalveluissa, ja ratkaisuihin vanhusten kotihoitoon. Lisäksi esitysluonnoksessa ei ole otettu kantaa ehdotettuun sosiaalihuoltolain 47 §:än, joka vaikuttaa erikoiselta. Valviran käsityksen mukaan sosiaalihuoltolain 47 §:ää olisi mahdollista soveltaa myös lastensuojelun sijaishuoltoon sijoitettuihin lapsiin. Lapsen edun mukaista olisi, että lastensuojelussa käytettävistä teknologisista ratkaisuista säädettäisiin lastensuojelulaissa, selkeästi ja tarkkarajaisesti. Valviran näkemyksen mukaan juuri lausunnolla ollut teknistä valvontaa koskeva lakiesitys ei riittävällä tavalla ota huomioon eri asiakasryhmiä ja painottuu lähinnä vanhuspalveluihin.

65 § Aineiden ja esineiden poisottaminen lastensuojelulaitoksessa

-

66 § Henkilöntarkastus

-

66 a § Henkilönkatsastus

-

67 § Omaisuuden, lähetysten ja tilojen tarkastaminen ja lähetysten luovuttamatta jättäminen

-

68 § Kiinnipitäminen laitoksessa

-

68 a § Kiinnipitäminen lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi

Pykälän säätämisen taustalla olevat tavoitteet ovat Valviran näkemyksen mukaan perusteltuja ja toteuttavat lähtökohtaisesti lapsen edun vaatimusta. Käytännössä pykälän soveltaminen voi osoittautua haastavaksi, millainen kiinnipito on säännökset mukaan kussakin yksittäistapauksessa sallittua. Esimerkkejä käytännön tilanteista tulisi lisätä.

69 a § Luvatta lastensuojelulaitoksesta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Sijaishuollossa olevan lapsen lähtiessä ja ollessa nk. hatkassa, lastensuojelun palvelujen järjestäjänä toimivan hyvinvointialueen viimekätistä vastuuta varmistaa lapsen palvelujen asianmukaisuus ja turvallisuus ei ole esitysluonnoksessa riittävästi huomioitu.

Luonnosteltujen pykäläkohtaisten perustelujen mukaan laitoksen on käynnistettävä viipymättä hatkaan lähteneen lapsen etsintä eikä se edellytä vastuu-sosiaalityöntekijän ohjausta. Luonnoksessa todetaan toisaalta myös, että virka-ajan ulkopuolella laitos voi olla yhteydessä sosiaalipäivystykseen, kun laitos on selvittänyt lapsen tilannetta ja on tieto siitä, mitä sosiaalipäivystyksen viranomaiselta odotetaan tilanteesta tai on syytä olettaa lapsen olevan välittömässä vaarassa. Valviran näkemyksen mukaan esitysluonnos antaa lastensuojelulaitokselle annetaan tarpeettomasti harkintavaltaa yhteydenpidosta sosiaaliviran-omaisen edustajaan. Luonnokseen kirjattu asettaa korkeat vaatimukset laitoksen henkilöstön osaamiselle.

Valvira katsoo, että lapsen sijaishuoltoyksikön on hatkassa olevaa lasta koskevia ratkaisuja tehdessään välttämätöntä riittävästi ja ajantasaisesti informoida ja konsultoida lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää ja/tai sijoittajahyvinvointialuetta. Jos hatkassa olevan lapsen etsintään ja sijaishuoltoyksikköön palauttamiseen liittyvän toiminnan prosessinjohtoa ei ole selkeästi lastensuojelulaissa ja asiaa koskevissa ohjeissa määritelty ja vastuutettu millekään taholle, on Valviran näkemyksen mukaan mahdollista, ettei lapsen etsimiseen ja palauttamiseen liittyvää kokonaisprosessia johda mikään taho. Tämä vaarantaa lapsen edun toteutumisen ja turvallisuuden. Esitykseen tulee sen jatkovalmistelussa tehdä tarkennuksia tältä osin.

Lain 69 a §:n 3 momentin luonnosteluissa perusteluissa todetaan, että kiireellisissä tilanteissa ratkaisun voisi tehdä laitoksen johtaja tai hänen delegointi-säännöllä määräämänsä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö todeten samalla, että kyse ei voisi olla esimerkiksi sijaisesta. Tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi tulee tarkentaa, viitataanko sijaisella tässä yhteydessä hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön sijaiseen vai johtajan sijaiseen.

Sijaishuollon ohjauksessa ja valvonnassa on tehty havaintoja lastensuojelulaitosten delegointisääntöjen muotoilun olevan vaihtelevaa. Niitä on voitu kirjata hyvin yleiselle tasolle ja yksilöimättä toimivaltaan oikeutettuja henkilöitä tarkemmin. Valvontaviranomaiset ovat tulkintakäytännössään katsoneet, että laitoksen johtajan laatiman delegointisäännön tulee olla selkeä ja yksiselitteinen. Hoito- ja kasvatushenkilöstöön kuuluvilla työntekijöillä tulee kaikissa tilanteissa olla tiedossaan, kuka rajoitustoimenpiteistä voi päättää ja kuka niitä voi tehdä. Tämä on välttämätöntä laitoksen omavalvonnan ja asiakasturvallisuuden varmistamisen kannalta sekä jälkikäteisen viranomaisvalvonnan turvaamiseksi. Valvira esittää, että lakiluonnoksen perusteluihin lisätään kuvaus delegointisäännöltä edellytettävältä tarkkuudelta toimivaltaa saavien henkilöiden yksilöinnissä.

69 b § Lapsen kiinniotto

Luonnoksen mukaan säädettäisiin muun ohella toimivaltaisen sosiaalihuollon viranhaltijan oikeudesta pitää lapsesta kiinni ja siirtää lapsi kuljetukseen käytettävään autoon ja käyttää välttämättömiä voimakeinoja tässä yhteydessä. On syytä tarkentaa perustelujen tasolle, mitä tarkoitetaan toimivaltaisella sosiaalihuollon viranhaltijalla. Milloin esimerkiksi sen hyvinvointialueen sosiaalihuollon viranhaltijalla, jonka alueelta lapsi on tavoitettu, on oikeus toimia 69 b §:n nojalla, jos lapsen sijoittajahyvinvointialue on eri?

Lakiesityksen jatkotyöstämisessä on syytä huomioida asianmukaisesti myös niiden henkilöiden yksityisyys ja kotirauhan suoja, joiden kodeista hatkassa olevaa lasta mahdollisesti tullaan etsimään.

Lapsen kiinniottotilanteessa tarvittavien voimakeinojen määrä voi olla ennakolta vaikeasti määriteltävissä. Kiinniottotilanteet voivat eskaloitua syistä, joita ei ole voitu ennakoida, esimerkiksi lapsen tai sivullisten väkivaltaisen käyttäytymisen vuoksi. Epävarmoissa tilanteissa ja erityisesti sivullisten henkilöiden kotirauhan piiriin mentäessä olisi Valviran käsityksen mukaan perusteltu lähtökohta, että mukana on poliisi virka-apua antamassa.

Perusteluissa mainittu termi 'kotihyvinvointialue' tulisi muuttaa vastaamaan lastensuojelulaissa määriteltyjä termejä; tarkoitetaanko termillä sijoittaja- vai sijoitushyvinvointialuetta.

69 c § Kiinniotetun lapsen kuljettaminen

-

69 d § Perhekodista luvatta poissaolevan lapsen etsintä ja palauttaminen

Valviran toteaa, että luonnoksessa ei ole huomioitu tilanteita, joissa perhekoti sijaitsee muun kuin sijoittajahyvinvointialueen alueella tai lapsi oleskelee luvatta muun kuin sijoittajahyvinvointialueen alueella. Luonnoksessa ei myöskään ole otettu kantaa sosiaaliviranomaisten väliseen virka-apumenettelyyn. Lain jatkovalmistelussa nämä asiat tulisi epäselvyyksien välttämiseksi huomioida asianmukaisesti.

69 e § Poliisin virka-apu laitoksesta ja perhekodista luvatta poissaolevan lapsen kiinniottamisesta ja kuljettamisesta

Valvira katsoo, että virka-aputilanteita koskeva tarkennus on välttämätön. Selkeästi laadittujen säännösten lisäksi on huolehdittava hatkatilanteita koskevan ohjeistuksen asianmukaisuudesta.

Valviran näkemyksen mukaan perusteluihin tulee tarkentaa, mitä sosiaaliviranomaista tarkoitetaan pykälän 3 momentissa. Onko ja millä edellytyksillä sen hyvinvointialueen sosiaaliviranomaisella, jonka alueelta lapsi on tavoitettu, toimivalta arvioida ja osoittaa lapselle lähin mahdollinen lastensuojelulaitos, jonne lapsi voidaan poliisin avustuksella kuljettaa, jos lapsen sijoittajahyvinvointialue on eri. Edelleen, jos vastentahtoinen lapsi kuljetetaan poliisin avustuksella muuhun kuin omaan sijaishuoltoyksikköön, on mahdollista, että lapseen on tarpeen kohdistaa

yksikössä lastensuojelulain mukaisia rajoitustoimenpiteitä hänen odottaessaan palauttamista omaan sijaishuoltoyksikkönsä. Väliaikainen lastensuojelulaitos voi olla muukin kuin sijoittajahyvinvointialueen oma laitos ja luonnoksen perusteella se ilmeisesti voisi olla myös yksityinen laitos. Valvira katsoo, että on välttämätöntä tarkentaa eri hyvinvointialueiden velvollisuuksia ja toimivaltuuksia tilanteessa, jossa lapsen tavoittaa muu kuin sijoittajahyvinvointialueen sosiaaliviranomainen ja/tai lapsi tavoitetaan muualta kuin sijoittajahyvinvointialueen alueelta. Ks. tarkemmin Valviran kommentit kohdassa 8. Vapaamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Valvira katsoo, että lapsen kuljettamisen muuhun kuin hänen omaan sijaishuoltopaikkaansa tulisi olla poikkeus pääsääntöön, ja tämän tulisi käydä ilmi pykälän perusteluista selkeästi ja esimerkkitaapauksin kuvattuna.

Luonnoksen sivulla 56 arvioidaan, että yksityisen laitoshenkilökunnan mahdollisuus jatkossa itse pyytää virka-apua ei lähtökohtaisesti lisää virka-apupyynnöjä ja poliisin operatiivista työtä, koska vastaavassa tilanteessa on pyynnön aiemmin tehnyt sosiaaliviranomainen. Tämä on Valviran näkemyksen mukaan erittäin optimistinen ajatus ja kun otetaan huomioon, että myös sosiaaliviranomaisilla on ollut haastavaa tehdä asianmukaisesti perusteltuja virka-apupyynnöjä, jotta poliisi on voinut arvioida virka-avun tarpeen oikein. Säännösten selkeyden lisäksi tulee panostaa myös säännösten toimeenpanoon, sekä sosiaaliviranomaisten että yksityisten laitosten osaamiseen virka-apumenettelystä. Lisäksi Valvira painottaa, että hatkaohjeen tulee olla hyvin valmisteltu selkeä kokonaisuus ja selostus siitä, miten eri tilanteissa toimijoiden väliset vastuut ja velvollisuudet jakaantuvat ja miten yhteistyötä toteutetaan, ja mikä taho on vastuussa kokonaisprosessista. Uusi hatkaohje tulee valmistella kuullen riittävästi kenttää ja sen näkemyksiä hatkatilanteiden haasteista ja yhteistyön ongelmista. Valvira toteaa, että mikäli hatkassa olevan lapsen tavoitteluun ja palauttamiseen osallistuvien viranomaisten ja sijaishuoltoyksikön välillä ei ole riittävästi yhteistyötä, vaarannetaan hatkassa olevan lapsen turvallisuus ja etu.

71 § Erityiset rajoitukset kuntouttavan suljetun laitospalvelun aikana

Luonnoksessa todetaan suljetun laitospalvelun vastaavan esimerkiksi toistuvasti sijaishuoltopaikasta poissa olevien lasten tilanteisiin siten, että tehokkaammalla liikkumisen rajaamisella voitaisiin vähentää merkittävästi karkaamismahdollisuuksia. Valvira toteaa huomionaan, että lapsi voidaan sijoittaa suljettuun kuntouttavaan laitospalveluun vain 49 a §:ssä asetettujen kriteerien täytyessä.

72 § Erityiset rajoitukset erityisen huolenpidon jakson aikana

-

6. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki Valtion lastensuojelulaitoksesta ja sen yhteydessä toimivasta koulusta ja täsmennettäväksi viraston nykyistä rakennetta. Vastaisivatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 6.

Valviran näkemyksen mukaan on perusteltua säätää selkeästi Valtion lastensuojelulaitoksesta ja lainsäädännön muutos on tähän nähden kannatettava.

Valvira toteaa, että Valtion lastensuojelulaitoksen ydintehtävä on tuottaa lastensuojelun sijaishuoltoa. Luonnoksen perusteella jää epäselväksi, miten palveluntuottajatasolla turvataan sosiaalityön ja lastensuojelun riittävä asiantuntemus, sekä miten palveluyksiköiden lastensuojelua ohjataan ja valvotaan palveluntuottajatasolla.

Valvira katsoo, että Valtion lastensuojelulaitoksen tuottaessa vaativinta sijaishuoltoa, tulee viraston toiminnasta vastaavalta johtajalta edellyttää pykälässä mainittujen vaatimusten lisäksi laillistetun sosiaalityöntekijän muodollista pätevyyttä sekä lastensuojelun sijaishuollon vahvaa tuntemusta. Valvira painottaa, että lainsäädännön tasolla on turvattava valtion lastensuojelulaitosten johtamisen rakenteen selkeys.

7. Esityksen tavoitteena on vahvistaa kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeutta erityiseen suojeluun. Vastaavatko ehdotukset tätä tavoitetta?

-

Vapaamuotoiset huomiot kohdasta 7.

Lastensuojelu poikkeaa muista sosiaalipalveluista siinä, että hyvinvointialue usein sijoittaa lapsen toisen hyvinvointialueen alueella sijaitsevaan lastensuojeluyksikköön. Tämä johtaa lapsen tarvitsemien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisvastuun ja yhteensovittamisvelvollisuuden jakautumisen kahdelle eri hyvinvointialueelle. Tämä taas johtaa lisähaasteisiin sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyössä.

Sijaishuoltoon sijoitetulla lapsella on oikeus erityiseen suojeluun. Lapsen edun toteutumisen kokonaisvaltainen varmistaminen edellyttää lapsen sijoittajahyvinvointialueen omavalvonnalta huolellista riskien kartoittamista ennen lapsen sijoituspäätöksen tekemistä. Asiakkaan tarvitsemien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen yhteensovittaminen on yhden hyvinvointialueen sisälläkin osoittautunut haastavaksi. Lapsen sijoittaminen toisen hyvinvointialueen alueelle pitää sisällään tavanomaista suurempia riskejä; saako lapsi kaikki tarvitsemansa palvelut, mukaan lukien lasten- ja nuorisopsykiatrian ja vaativan päihdehoidon palvelut, sijoituksensa aikana ja yhteensovitettuina, kuten laki edellyttää. Haastetta voi vähentää mutta ei kuitenkaan kokonaan poista hyvinvointialueiden kuuluminen samaan yhteistyöalueeseen.

Valvira katsoo, että hyvinvointialueen tulee omavalvonnallaan jo ennakollisesti varmistaa, että lapsen etua ei vaaranneta sijoituspaikan valinnalla. On luonnollisesti tärkeää, että lapsi sijoitetaan sellaiseen lastensuojeluyksikköön, jossa pystytään vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Lapsen edun käsite on kuitenkin laajempi kuin sijaishuoltopaikan kyvykyys vastata lapsen tarpeisiin. Lapsen edun toteutumisesta huolehtiminen edellyttää kokonaisvaltaista lapsen yksilöllisesti tarvitseman

palvelukokonaisuuden tarkastelua. Päätös lapsen sijoituksesta voidaan tehdä vasta asianmukaisen omavalvonnallisen tarkastelun jälkeen; kun sijoitukseen mahdollisesti liittyvät riskit on asianmukaisesti kartoitettu ja minimoitu sekä huolehdittu siitä, että jos kaikesta huolimatta riskejä realisoituu, niiden vaikutukset pystytään asianmukaisesti viipymättä minimoimaan. Valvira painottaa, että mikäli lapsi sijoitetaan muun kuin sijoittajahyvinvointialueen alueelle, on aivan keskeistä, että sijoittajahyvinvointialue ja sijoitushyvinvointialue tekevät tiivistä yhteistyötä keskenään.

8. Vapamuotoiset huomiot koko esityksestä.

Valvira toteaa, että lastensuojelulakiin suunnitellut muutokset ovat laajoja ja osin myös erittäin merkittäviä lapsen perus- ja ihmisoikeuksien ja oikeusturvan kannalta. Lakiuudistukselle asetettu aikataulu on kireä, jos ja kun lakimuutosten on tarkoitus tulla voimaan heti vuoden 2026 alussa. Valviran näkemyksen mukaan hallituksen esitysluonnoksessa on paljon hyvää, mutta siinä on myös useita heikkouksia. Lausuntopalautteissa esille tulevien keskeisten huolenaiheiden ja ongelmien huomioiminen säädösten jatkovalmistelussa on välttämätöntä.

Alla vielä muutama huomio esityksestä.

Sosiaaliviranomaisten väliset virka-aputilanteet

Luonnoksen sivulla 14 nostetaan esille laillisuusperiaatteen ja viranomaisten välisen toimivallan jaon aiheuttavan yhteiskunnan ja valtion kannalta käytännön tarvetta virka-aputilanteisiin.

Sosiaaliviranomaisten välisen virka-avun antamista tai virka-aputilanteita ei käsitellä tarkemmin lakiluonnoksessa, vaikka syytä olisi. Toiminnan laillisuus tulee huomioida asianmukaisesti aina, kun lapsen edun varmistaminen edellyttää sosiaaliviranomaisen hoitavan toisen sosiaaliviranomaisen toimivaltaan kuuluvia tehtäviä.

Valviran käsityksen mukaan hyvinvointialueilla ei ole valtakunnan tasolla yhdenmukaisia käytäntöjä hatkassa olevien lasten tavoitteluun ja sijaishuoltoyksikköön palauttamiseen liittyen. Epäselvyyttä voi olla myös hyvinvointialueiden välisistä virka-apumenettelyistä. Valvira esittää harkittavaksi, että lastensuojelulakiin lisätään tarkentava säännös sosiaaliviranomaisten välisistä virka-aputilanteista. Valvira pitää myös hatkaohjeen päivittämistä perusteltuna ja se tulisi toteuttaa viivytyksettä.

Eristämisen yhteydessä toteutettava kameravalvonta

70 a §:n luonnosteltujen perustelujen mukaan eristämisen yhteydessä toteutettavan lapsen kameravalvonnan perusteet on määriteltävissä ainoastaan lapsen yksilölliseen tilanteeseen perustuvan tarveharkinnan kautta. Luonnoksessa on esitetty rajoitustoimenpiteiden kirjaamista

koskevaa 74 §:n 1 momenttia tarkennettavaksi 11 lukuun tehtyjen pykälämuutosten mukaisesti. Kirjaamisveloitteen laajentamista koskevassa luonnoksessa ei ole mainittu 70 a §:ää. Valvira katsoo, että lapsikohtaisesti tehdystä tarveharkinnasta kohdistaa lapseen kameravalvontaa eristämisen yhteydessä, tulee tehdä asianmukaiset kirjaukset. Tämän tulisi käydä ilmi myös 74 §:stä.

Sijaishuoltoyksikön sijaintihyvinvointialueen valvontatoimivalta

Valvira viittaa luonnoksen sivulla 36 todettuun siitä, että lastensuojelulaitosten toimintaa valvoo lastensuojelulaitosten itse toteuttaman omavalvonnan lisäksi muiden ohessa laitoksen sijaintihyvinvointialueet. Myös luonnoksen sivuilla 42–43 todetaan sijoitushyvinvointialueen valvovan sijaishuoltopaikan toimintaa. Valviran näkemyksen mukaan on perusteltua avata lastensuojelulain 79 §:n 2 momentti. Voimassa olevien säännösten perusteella on epäselvää, mitä sijaishuoltopaikkaan kohdistuva sijaintihyvinvointialueen valvonta voi käytännössä olla esimerkiksi tilanteessa, jossa hyvinvointialue ei ajankohtaisesti ole sijoittanut lasta alueellaan sijaitsevaan sijaishuoltoyksikköön eikä sillä myöskään ole yksikössä annettavaa sijaishuoltoa koskevaa puitesopimusta palveluntuottajan kanssa.

Valtion lastensuojelulaitoksen toiminnan rekisteröintiin liittyvät asiat

Esitysluonnoksen todetaan sivulla 64 seuraavasti: ”Ennen kuin suljettuun kuntouttavaan palvelua tuottavaan palveluyksikköön voidaan sijoittaa lapsia, tulee valvontaviranomaisen varmistaa asiakasturvallisuus yksikössä. Valvontaviranomaisella olisi uuden palvelun osalta käytössä ne valvonnan keinot, joista on säädetty valvontalain 5 luvussa. Näihin kuuluu myös ohjaus- ja arviointikäynnit sekä tarvittaessa tarkastusoikeus. Valvontalain 20 §:n mukainen ennakkotarkastus ei kuitenkaan tulisi kyseeseen, sillä se soveltuu vain rekisteröintimenettelyyn, jota ei julkisia palveluntuottajia koskevan siirtymäajanvuoksi sovellettaisi tässä vaiheessa. Jotta valvontaan olisi etupainotteisesti enemmän aikaa, on perusteltua, että kuntouttavaa suljettua laitospalvelua koskevia säännöksiä sovellettaisiin vasta myöhemmin, vaikka sääntely tulisikin jo voimaan aiemmin. Asia on huomioitu voimaantuloa koskevassa luvussa.”

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi valvontalakia (741/2023) siten, että lain 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaiseen palveluntuottajan määritelmään lisätään Valtion lastensuojelulaitos. Esityksessä ei ehdoteta muutettavan valvontalain 52 §:n mukaista voimaantulo ja siirtymäsäännöksiä, johon valvontalain 56 §:n julkisen palveluntuottajan rekisteröintiä koskevassa säännöksessä viitataan. Valvontalain 52 §:n 1 momentissa luetellaan ne julkiset oikeushenkilöt, joihin kyseistä säännöstä sovelletaan.

Valvira katsoo, että valvontalain 3 luvun säännöksiä tulisi soveltaa Valtion lastensuojelulaitokseen vasta 1.1.2028, kuten pääsääntöisesti kaikkiin muihinkin julkisiin palveluntuottajiin. Tämä kanta on tuotu esille myös esitysluonnoksen sivulla 63. Tämä edellyttää valvontalain 52 §:n avaamista, ja

Valtion lastensuojelulaitoksen lisäämistä julkisten oikeushenkilöiden luetteloon, joka tulee ottaa huomioon esityksen jatkovalmistelussa.

Esitysluonnoksen jatkovalmistelussa tulisi huomioida Valtion lastensuojelulaitoksen suhde muihin valvontalain säännöksiin, kuten valvontalain 40 §:n mukaiseen palveluntuottajan poistamiseen rekisteristä. Valvontalain 40 §:n 6 momentin mukaan ”pykälää ei sovelleta valtion mielisairaaloiden, Puolustusvoimien, Rajavartiolaitoksen, Vankiterveydenhuollon yksikön, valtion liikelaitoksen, hyvinvointialueen, Helsingin kaupungin, HUS-yhtymän tai itsenäisen julkisoikeudellisen laitoksen toimiessa palveluntuottajana.” Mikäli tarkoituksena on, että THL alainen itsenäinen virasto olisi itsenäinen julkisoikeudellinen laitos ja siten se kuuluisi valvontalain voimaantulo ja siirtymäsäännöksen piiriin, tulisi asia selvytyden vuoksi todeta yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Lastensuojelulain 13 a ja 37 §:ssä säädetään hyvinvointialueen toimesta tapahtuvasta lapsen sijoittamisesta vankilan perheosastolle. Lastensuojelulakiin ei esitetä viittausta Valtion lastensuojelulaitosta koskevaan lakiin. Valvira esittää harkittavaksi viittauksen lisäämistä edellä mainittuihin säännöksiin.

Valtion lastensuojelulaitokselle esitetään asetettavaksi velvoite tuottaa vankilan perheosaston palvelua, joka sen tulee ehdotetusti tuottaa itse. Valvira toteaa, että tällä hetkellä palvelua voi tuottaa, ja myös käytännössä tuottaa, yksityinen palveluntuottaja. Voimassa olevien säännösten perusteella palveluntuottaja voi pyytää Soteri-rekisteröinnin poistamista palveluyksikön, sen palvelun tai palveluntuottajan rekisteröinnin osalta, mutta velvollisuutta siihen ei ole. Valvontaviranomaisella on myös mahdollisuus ohjata palveluntuottajaa tekemään lopettamisilmoituksen ja mahdollisen kirjallisen ilmoituksen jälkeen pois-taa rekisteristä.

Vuorinen Päivi
Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira